

Minnetale over Peder Johan Borgen

Holdt på møte
7. desember 2023

Av Halvor Moxnes

Det er et usedvanlig langt, vidtspennende og innholdsrikt forskerliv vi minnes i dag. Jeg vil særlig trekke frem tre aspekter. Det er ikke mange som opplever at en doktoravhandling er aktuell 50 år etter at den ble utgitt. Peder Borgens avhandling om Johannesevangeliet kom i tredje utgave i 2017. For det andre var Borgen forut for sin tid i å organisere prosjekter, Doktorgradsprogram, internasjonale forskningssamarbeid og nettverk, han var det vi kan kalle forskningsentreprenør. For det tredje var han metodist. Det ble viktig fordi norsk lovgivning og politikk stengte personer som ikke tilhørte statskirken ute fra stillinger i teologi og kristendomskunnskap. Så Peder Borgen møtte lenge diskriminering når han søkte stipend og stillinger, men han spilte også en viktig rolle i å bryte ned diskrimineringen.

Peder Johan Borgen ble født 28. januar 1928 og døde 8. april 2023. Hans foreldre var Omar Emil Borgen (1900–85) og Harda Pytte (1901–89). De var metodister og aktive i metodistkirken på Lillestrøm. I 1961 giftet han og Inger Solveig Duesund seg; de fikk to døtre og etter hvert en stor familie som betydde mye for Peder.

Hans interesse for forskning ble vakt som student ved Det teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Han hadde ønsket å studere på Det teologiske menighetsfakultet, men det tok på denne tiden bare opp lutherske studenter. På 1950-tallet var Det teologiske fakultet lite, med god kontakt

med lærerne. Særlig viktig for Borgen var den internasjonalt anerkjente nytestamentleren Nils A Dahl som gav ham god støtte og som forble mentor og venn gjennom livet. Etter embetseksamen i Oslo søkte Peder internasjonale stipend og studerte ved metodistuniversitetet Drew University i USA, og avla en PhD på et studium av Lukasevangeliet og Apostelgjerningene i 1956. Til en norsk doktorgrad fikk han støtte fra NAVF. Før avhandlingen var ferdig dro han tilbake til USA som lærer ved metodistseminaret Wesley Theological Seminary. Disse periodene i USA la grunnlaget for gode internasjonale kontakter.

Tittelen på avhandlingen var *Bread from Heaven. An Exegetical study of the Concept of Manna in the Gospel of John and the Writings of Philo*. Borgens tema var hvordan Johannesevangeliet i kapittel 6 fortolket historien om hvordan Gud sendte manna fra himmelen til israelittene i ørkenen på vei ut av Egypt. I denne studien brøt Borgen med det dominerende synspunkt i forskningen at hellenisme og gnostisisme var den viktigste konteksten for Johannesevangeliet. Inspirert av sin lærer Nils A. Dahl hevdet Borgen at Johannesevangeliet best kunne forstås i en jødisk kontekst. Det førte ham til den hellenistisk jødiske teologen Filon fra Aleksandria i 1. århundre. Filon var først og fremst fortolker av Mosebøkene. I flere tekster behandlet han manna-tradisjonen med en allegorisk fortolkning, Nytt hos Borgen var desuten at han ikke bare var interessert i bruken av tradisjonen, men også i *formen* den ble overlevert i. Borgen fant elementer av et preken-mønster som gikk igjen hos Johannes og Filon og en fortolkningsmetode som kalles midrasj. Den tar utgangspunkt i en bibelsk fortelling eller sitat, der deler blir tatt opp igjen i en utlegning som vil trekke lærdom for samtiden. I Johannesevangeliets utlegning var det Jesus som var «brødet fra himlen.»

Avhandlingen er utgangspunktet for Borgens lange forskningskarriere. Den spenner over mer enn 60 år og har hatt sentrum i studier av Filon og Johannesevangeliet. Mange av disse studiene ble samlet i en større samling i 2014, *The Gospel of John: More Light from Philo, Paul and Archaeology*, der Borgen videreførte sine synspunkter i energisk argumentasjon med kritikere. At doktoravhandlingen ble utgitt for tredje gang i 2017 viste at den fremdeles var relevant for den nyeste internasjonale forskning om Johannesevangeliet. Denne utgaven kom i serien *Johannine Monograph series*, som vil gjøre de mest innflytelsesrike studiene i Johannesforskningen tilgjengelige for nye generasjoner. Det var miljøet rundt studier av Johannesevangeliet i Society of Biblical Literature, verdens største selskap for faglige bibelstudier, som fant at Borgen var en forløper for mange av deres ideer. Dermed ble hans teser igjen diskutert, 50 år etter at de ble

framsatt. Det var særlig muligheten for å lese Johannesevangeliets fremstilling av Jesus med sikte på den historiske Jesus som engasjerte Borgens yngre kolleger.

Den andre hovedinteressen fra doktoravhandlingen var studier av Filon fra Alexandria. Som anerkjent ekspert på Filon skrev Borgen presentasjoner i sentrale leksika og samleverk. Resultatet av disse arbeidene ble samlet opp et nytt hovedverk, *Philo of Alexandria, an Exegete for his Time*. Der presenterte Borgen Filon som fortolker av jødiske tekster inn i en konfliktfylt situasjon med ikke-jøder i Aleksandria. Borgen gjorde også en stor innsats for den internasjonale Filon-forskning gjennom en maskinleselig tekst til det store litterære greske korpus til Filon. Det var et prosjekt der han engasjerte flere av sine doktorander. Prosjektet startet tidlig 1970-tallet da bruken av computere i humaniora var i sin spede begynnelse. Prosjektet ble ikke fullført i Borgens Bergensperiode, og ble tatt opp igjen i Trondheim på slutten av 1990-tallet. Da ble alle Filons tekster gjort tilgjengelige på bibelfaglige dataprogrammer. En trykt indeks av alle ord i den greske teksten ble et uvurderlig hjelpemiddel for alle som arbeider med Filon.

En viktig side ved Peder Borgens aktivitet som forsker var hans innsats som entreprenør. Da han kom til Bergen var Institutt for religionsvitenskap nettopp etablert, og han fikk oppgaven med å bygge opp kristendoms-kunnskap som studiefag. Da han kom til Trondheim som professor i 1973 kom han til et mer etablert fagmiljø. Der engasjerte han seg i å utvikle doktorgradsprogram og aktiv forskerveiledning for doktorander; tre av dem ble etterhvert professorer ved høyskoler/universitet i Norge. Han bygget internasjonale nettverk som gjorde Trondheim til et møtested for internasjonale forskere. Han brukte Fulbright-systemet aktivt og fikk flere Fulbright-professorer som ved siden av å være fremragende forskere også hadde slektsbakgrunn fra Norge, og dermed hadde interesse for fortsatt kontakt og samarbeid. Hans viktigste innsats som for alvor satte Trondheim på kartet var konferansen i 1985 for Studiorum Novi Testamenti Societas, det mest anerkjente selskap for nytestamentlig forskning i verden. Både selve konferansen, den eneste av sitt slag som hittil er holdt i Norge, og at Borgen ble valgt til President for selskapet, viste den faglige respekt han hadde. Han var også i en årrekke leder for redaksjonskomiteen for Brills nytestamentlige tidsskrift *Novum Testamentum*, og for bokserien *Novum Testamentum Supplements*, en krevende oppgave som høstet stor anerkjennelse.

Han engasjerte seg også i universitets- og forskningspolitikk i Trondheim, blant annet som prorektor ved AVH (1984-87). Han var et aktivt medlem i Det Kongelige Norske Videnskabers selskap, hvor han var preses

fra 1996 til 1999. Da tok han blant annet initiativ til et aktivt samarbeid med næringslivet i Trondheim. Bredden i hans engasjement uttrykte han på denne måte: «Mitt mål har vært å åpne vinduer mellom vitenskap, kirke og kultur.» Det gjorde han blant annet gjennom etterutdanningskurs og bedriftskurs i religion og kultur. Han var medlem av Kungliga Vetenskapsakademien i Uppsala. For sin innsats for teologisk forskning ble han utnevnt til Ridder av 1. klasse av St. Olavs Orden.

Peder Borgen var metodist, og stolt av det. Han var den første metodist som tok den teologiske doktorgrad i Norge. Men annerledes var det når det kom til stillinger. I det statskirkelige Norge var medlemmer av det som da ble kalt frikirker utestengt fra stillinger i teologi og kristendomskunnskap også på universitetsnivå. En lov fra 1894 krevet at embedsmenn som skulle undervise i kristendom måtte bekjenne seg til statens offentlige religion. Dette er en historie som i dag er lite kjent i akademiske miljøer. Det er viktig å trekke den fram siden Borgen ble utsatt for den en rekke ganger i sin karriere, men også fordi han selv var med på å få den endret. Han møtte det først da han ble utestengt fra å studere teologi på Menighetsfakultetet, riktignok ikke på grunn av en lov, men fordi Menighetsfakultetet på den tiden bare aksepterte lutherske studenter. På Teologisk fakultet kunne han få studere, men da han søkte universitetsstipend ble han stengt ute av krav om statskirkemedlemskap. Det samme skjedde også da han søkte en stilling ved religionsvitenskapelig institutt i Trondheim i 1965. Det var uklart om forbudet gjaldt universitetslektorer, så Borgen fikk en universitetslektorstilling i kristendomskunnskap i Bergen, som han hadde i 1967-1973. Men da et professorat ble utlyst 1970 slo igjen loven fra 1894 ut. Universitetet i Bergen og også Borgen selv engasjerte seg for å få loven opphevet. Det skjedde i 1972, og dermed var en viktig hindring for likestilling i teologi og kristendom i universitetssektoren fjernet. Loven som åpnet for ansettelse av personer som ikke tilhørte statskirken ble humoristisk kalt «lex Borgen.» Men Borgen forlot Bergen og ble professor i Det nye testamentet og dets omverden i Trondheim. Det var en stillingsbetegnelse som passet hans kompetanse perfekt. Der ble han i den lengste perioden i sitt akademiske liv, fra 1973 til 1992.

Samtidig som at det å være metodist medførte begrensinger i Borgens akademiske liv, grep ha også mulighetene som lå i å være medlem av en stor, verdensvid kirke. Han var et aktivt medlem av Metodistkirken, blant annet engasjerte han seg i å etablere en norsk teologisk utdanning for metodister i Bergen. Dessuten søkte han til samarbeid med den metodistiske kirke på verdensbasis, der han hadde fremtredende tillitsverv. Han var medlem i

en internasjonal luthersk-metodistisk dialogkommisjon fra 1979 til 1984, som støttet utstrakt anerkjennelse og samarbeid mellom de to kirkene. Når det kom til en tilsvarende gruppe i Norge, var han derimot imot forslaget om fullt kirkelig fellesskap mellom metodistkirken og den lutherske kirke i Norge. En av årsakene var antakelig at han fant at de diskriminerende holdninger han hadde møtt hele livet fantes fremdeles, siden statskirken fortsatt var privilegert i forhold til frikirkene.

Et interessant sideprosjekt som viste Borgens brede interesser og samfunnsengasjement var historien om hvordan møtet som etablerte en nordisk organisasjon for samer ble holdt i Metodistkirken i Trondheim i 1917. Kanskje var det minoritetssituasjonen som metodistene hadde felles med samene som engasjerte Borgen?

Da Peder Borgen gikk av fra professoratet i Trondheim og sammen med Inger flyttet «hjem» til Lillestrøm i 1999, var han helt til det siste engasjert i det teologiske miljøet i Oslo, og en selvfølgelig nestor ved møtene i Norsk Nytestamentlig Fagforum.

Jeg vil avslutte med et personlig minne. I 1983 ble et professorat i Det nye testamentet ved Teologisk fakultet ved UiO ledig. Peder Borgen søkte som en meget velrennomert professor og forsker, og det gjorde jeg også, 16 år yngre og med langt færre publikasjoner. Jeg fikk imidlertid stillingen. Det ville ikke være urimelig å oppfatte dette som en forbigåelse, men Peder lot seg aldri merke med det. Han var like vennlig og interessert mot meg som han alltid hadde vært. Det vitnet om en stor generøsitet fra hans side. Det bekrefter det hans venner og kolleger sier om hvordan han i sin person forbandt verdighet med varme og vennlighet. Han var det jeg vil kalle «en kristen gentleman.»

Vi lyser fred over hans minne.

Jeg har fått uvurderlig hjelp til utarbeidelsen av minnetalen av Torrey Selands biografi, *Peder Borgen. Metodist – Økumen – Professor i en brytningstid*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2020. Boken inneholder en bibliografi over Peder Borgens publikasjoner 1949-2018, s. 328-337.

En oppdatert bibliografi til 2021 finnes i den engelske utgaven, *Crossing Borders. The Life and Work of Peder Borgen in Context*. Eugene. OR. Wipf & Stock, 2022, s. 285-304.

Bøker av Peder Borgen som er nevnt i denne omtalen:

- Bread from Heaven: An Exegetical Study of the Concept of Manna in the Gospel of John and the Writings of Philo.* Supplements to Novum Testamentum 10, Leiden: Brill, 1965. 2. opplag 1981.
- Bread from Heaven: An Exegetical Study of the Concept of Manna in the Gospel of John and the Writings of Philo.* Reprint, med introduksjon av Paul N. Anderson (ix-xxxiv) og forord av P. Borgen. The Johannine Monograph Series. Eugene, OR. Wipf & Stock, 2017.
- Philo of Alexandria, an Exegete for his Time,* Supplements to Novum Testamentum 86. Leiden: Brill, 1997.
- Samenes første Landsmøte 6.-9. Februar 1917. Grunnlaget for Samefolkets dag 6. Februar. Historisk oversikt. Dokumentasjon. Kommentar.* Trondheim. Tapir 1997.
- Med Kåre Fuglseth og Roald Skarstein. *The Philo Index: A Complete Greek Word Index to the Writings of Philo of Alexandria.* Grand Rapids: Eerdmans, 2000.
- The Gospel of John: More light from Philo, Paul and Archaeology. The Scriptures, Tradition, Exposition, Settings, Meaning.* Supplements to Novum Testamentum 154. Leiden- Boston, Brill, 2014.